

УДК 343.2.01+343.9.01

Джужа Олександр Миколайович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ;

Василевич Віталій Вацлавович – кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Dzhuzha Aleksandr – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminology and the Penal Law of the National Academy of Internal Affairs;

Vasiljevic Vitaliy – Candidate of Law, Associate Professor, Head of Department of Criminology and the Penal Law of National Academy of Internal Affairs

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ, КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

CONCEPTUAL FOUNDATION OF THE RATIO BETWEEN CRIMINAL, PENAL AND CRIMINOLOGICAL POLICY

Визначено спільні й відмінні риси кримінальної, кримінально-правової та кримінологічної політики держави, особливості процедури її формування на підґрунті наукових положень, що є

ключовими для гносеологічного процесу пізнання та практичної реалізації останньої.

Ключові слова: кримінальна політика; кримінально-правова політика; кримінологічна політика; злочинність; боротьба зі злочинністю; політика у сфері боротьби зі злочинністю; запобігання злочинності.

Определены общие и отличительные черты уголовной, уголовно-правовой и криминологической политики государства, особенности ее процедуры формирования на основании научных положений, которые являются ключевыми для гносеологического процесса познания и практической реализации последней.

Ключевые слова: уголовная политика; уголовно-правовая политика; криминологическая политика; преступность; борьба с преступностью; политика в сфере борьбы с преступностью; предупреждение преступности.

Problem setting. Solving theoretical issues and practical problems of crime prevention largely depends on the clarification of concepts and contents, interconnection and interdependence of the «criminal», «criminal law» and «criminological» government policy, procedure of formation on the basis of scientific statements, which are dominant to the epistemological process of learning and practical implementation of the latter one.

Recent research and publications analysis. Up to this day the theoretical and practical issues of concepts and contents, interconnection and interdependence of the «criminal», «criminal law» and «criminological» government policy was carried out on various levels and formats. Their results led to forming of a large number of interesting and valuable ideas, separate theories.

Paper Objective. However despite the availability of some scientific works, that are dedicated to this problem, the single-valued theoretical approaches concerning the concept, content, and especially the interconnection and interdependence of the «criminal», «criminal law» and «criminological» government policy are not defined and formulated.

Paper main body. For the first time the concept of «criminal policy» was used by famous German criminologist Anselm Feuerbach in 1804. And despite the sufficiently wide use in the

scientific circulation is not quite correct in its literal conception, in our opinion, because it means nothing more than «felonious policy».

At the beginning of the last century M.P.Chubynsky defined the concept of «criminal policy» at three controversial issues:

1) whether the criminal policy should include combat crime in general, whether it should worry only about the best organization of repression, leaving caring for crime prevention to other disciplines;

2) whether the criminal policy should give instructions to the legislator just for the best organization of the combat against crime or should not be limited to these frameworks and bear in mind the broader problem of the best organization of all cases of justice in our country;

3) if the criminal etiology is indispensable as a basis for criminal policy, whether it should be enough to stop search for other strong points any more.

In particular in the broadest sense N. O. Lopashenko, revealing the content of the policy in combating crime methods of criminal law, the author suggests to use several concepts «penal policy», «criminal policy», «policy in the combat against crime».

The representatives of a mid-level interpretation of «criminal policy» include to a concept a set of other branches of the criminal legal policy set: criminal law, criminal executive, criminal procedure, criminological less. They do not make mention of the criminological policy that is considering it an integral part of a broad interpretation of «criminal policy».

A classic narrow interpretation (based on the literal sense of the term) was given by V. M. Kudryavtsev. He determined «criminal policy» as only that part of the government policy in the field of crime prevention, which is carried out by means and methods of criminal law.

Conclusions of the research. Criminological policy is in a difficult interconnection with the criminal law policy. On the one hand, in the certain conception it defines the priorities of criminal law policy, its strategic line, including its focus on the crime prevention. On the other hand, criminological policy is subordinate to criminal law because the latter one decides the problems on the unlawfulness and punishment of the act and forms the corresponding field of action to prevent crimes.

In view of the fact that «criminal policy acts as a part of the criminological policy because the latter one is based on social policy too» the author follows the mid-level conception of criminological policy including a range of interests criminal law, criminal procedure, criminal-executive and operational-search government policies the main aim of which is to reduce the level of crime in society.

Keywords: criminal policy; penal policy; criminological policy; crime; fight against crime; policy in the fight against crime; Crime Prevention.

Ефективна й скоординована діяльність державних органів влади, органів місцевого самоврядування та громадськості щодо боротьби зі злочинністю залишається сьогодні найбільш складною та важливою в розбудові України як незалежної, демократичної й правової держави. Динаміка структурних перетворень політичних, економічних і правових інститутів супроводжується нині значним рівнем та небезпечними тенденціями злочинності в Україні, що загрожує її національній безпеці, негативно впливаючи на всі сфери суспільного життя.

Саме тому формування й реалізація вираженої, ефективної та збалансованої кримінологічної політики держави має забезпечити активну й дієву боротьбу зі злочинністю, а зміцнення законності та правопорядку має бути пріоритетними в діяльності всіх державних органів влади, органів місцевого самоврядування й суспільства загалом. Проте розроблення теоретичних і практичних засад кримінологічної політики належить до значущих та складних проблем сучасної антикримінальної діяльності держави. Зокрема, невизначеність доктринальних положень кримінологічної політики, її понятійного апарата, методологічного інструментарію, змісту, напрямів, пріоритетів і форм реалізації зрештою позначається на рівні ефективності боротьби зі злочинністю в країні.

Вирішення зазначених теоретичних питань та практичних завдань здебільшого залежить від з'ясування поняття й змісту, взаємозв'язку та взаємозалежності кримінальної, кримінально-правової, кримінологічної політики держави, процедури її формування на підґрунті

наукових положень, що є ключовими для ґносеологічного процесу пізнання та практичної реалізації останньої.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів поняття, змісту, взаємозв'язку та взаємозалежності кримінальної, кримінально-правової й кримінологічної політики держави здійснювалося до сьогодні на різних рівнях, що сприяло формуванню значної кількості цікавих і цінних думок, окремих теорій.

Доволі активно такі проблеми досліджували вітчизняні науковці-кримінологи О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, Л. М. Давиденко, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко, М. В. Костицький, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, П. Л. Фріс, В. І. Шакун та ін. Не залишилися поза увагою дослідників зазначені проблемні питання й за рубежом. Серед таких авторів Г. А. Аванесов, А. В. Арендаренко, М. М. Бабаєв, С. Є. Віцин, М. Ю. Воронін, О. О. Герцензон, А. Г. Горшенков, А. І. Долгова, Н. І. Загородніков, С. В. Іванов, А. Н. Ігнатов, М. П. Клеймьонов, А. І. Коробєєв, В. М. Кудрявцев, Н. О. Лопашенко, Г. Ю. Лєсніков, Г. М. Міньковський, В. А. Номоконов, Н. Н. Панченко, Е. Ф. Побейгало, В. П. Рєвін, А. Л. Рєпецька, М. П. Чубинский, Д. А. Шестаков, А. Фейєрбах, Ф. Лист, У. Меррісон, М. Фітджеральд, П. Девіс та ін.

Проте, незважаючи на наявність окремих наукових праць, присвячених розгляду проблеми, однозначних теоретичних підходів щодо поняття, змісту, а особливо взаємозв'язку й взаємозалежності кримінальної, кримінально-правової та кримінологічної політики держави не визначено й не сформульовано. Тому метою статті є з'ясування точок дотику та відмінностей, взаємозв'язку й взаємозалежності зазначених типів державної політики, їх змістового наповнення та реалізації.

Уперше поняття «кримінальна політика» вжив у 1804 р. відомий німецький криміналіст Ансельм Фейєрбах [1, с. 55–56]. Незважаючи на досить широке його використання в науковому обігу, на нашу думку, є не зовсім коректним усвідомленням його в буквальному розумінні, оскільки воно означає не що інше, як «злочинна політика».

Така ситуація слугувала підґрунтям для розроблення концепції (підходів) щодо визначення кримінальної політики. Так, М. Ю. Воронін вважає, що їх можна розділити на три групи:

1) кримінальна політика передбачає всю сукупність заходів кримінально-правового впливу на злочинність;

2) кримінальна політика полягає в здійсненні заходів у сфері соціальної профілактики злочинності, що впливає на її детермінанти і в застосуванні кримінально-правових заходів;

3) кримінальна політика передбачає широкий спектр заходів, починаючи від кримінально-правових і закінчуючи заходами соціального розвитку [2, с. 4–17].

Причини різних підходів щодо визначеної проблеми, на нашу думку, слід шукати перш за все:

а) у різному визначенні змісту й масштабів цієї політики;

б) у спробах визначення різного статусу цього феномену.

Відносно визначення змісту та масштабів політики у сфері протидії злочинності (кримінальної, антикримінальної) Н. О. Лопашенко слушно зауважує, що її різні визначення можна розуміти в широкому, середньому чи вузькому тлумаченні «кримінальної політики», що, визначається тим, у чому автори бачать призначення цієї політики і як він пов'язує її з іншими різновидами близьких політик, що виокремлюються в науці [3, с. 6].

На початку минулого століття М. П. Чубинський визначив поняття «кримінальна політика» на рівні трьох спірних питань:

1) чи повинна кримінальна політика передбачати ведення боротьби зі злочинністю загалом, чи вона має турбуватися лише про найкращу організацію репресії, залишаючи вирішення питання щодо запобігання злочинам для інших дисциплін;

2) чи повинна кримінальна політика надавати законодавцю вказівки тільки для найкращої постановки справи боротьби зі злочинністю, чи, не обмежуючись цим, повинна мати на увазі й більш широке завдання щодо найкращої організації всієї справи правосуддя в країні;

3) якщо кримінальна етіологія необхідна як підґрунтя для кримінальної політики, то чи можливо нею обмежуватися й ніяких інших опорних пунктів більше не шукати.

Питання, які визначив М. П. Чубинський, актуальні й у сучасний період становлення кримінологічної політики.

Зокрема, у **широкому розумінні** Н. О. Лопашенко, розкриваючи зміст політики в галузі протидії злочинності методами кримінального закону, констатує можливість використання декількох понять: «кримінально-правова політика», «кримінальна політика», «політика у сфері боротьби зі злочинністю». Дещо по-іншому бачить цю проблему А. І. Коробєєв, який, крім того, виділяє соціальну політику в галузі боротьби зі злочинністю, розуміючи кримінальну політику як генеральну лінію, що визначає головні напрями, цілі й засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики його застосування, вироблення й реалізації заходів, спрямованих на запобігання злочинам, та кримінально-правову політику, що визначає ключові завдання, принципи, напрями й цілі кримінально-правового впливу на злочинність, а також засоби їх досягнення, та відображається в нормах кримінального права, актах тлумачення норм на практиці їх застосування [4, с. 54–59].

Позиція Г. Ю. Лесникова щодо цих питань полягає в тому, що сучасна кримінальна політика значно ширша за змістом, ніж кримінально-правова. Стосовно кримінально-правової, кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої галузей права кримінальна політика виконує методологічну роль [5, с. 101].

На нашу думку, цю роль має виконувати саме кримінологічна політика. Звертаючись до тлумачення поняття «кримінальна політика» в широкому розумінні, слід навести як вдалий приклад переконання О. А. Герцензона, який включив до цього поняття все, що прямо чи опосередковано було спрямоване на боротьбу зі злочинністю [6, с. 179].

Згідно з концепцією Е. Ф. Побегайла, кримінальна політика — це державна політика в галузі боротьби зі злочинністю і «в реальному житті боротьба зі злочинністю здійснюється комплексно з використанням можливостей кожної із зазначених політик» [7, с. 87–88].

Досить широким є визначення, що сформулював В. П. Ревін. Зокрема, він тлумачить кримінальну політику як:

1) державну політику (доктрину) боротьби зі злочинністю, виражену у відповідних державних актах; 2) особливий вид соціальної діяльності, спрямований на активну наступальну протидію злочинності та іншим правопорушенням; 3) наукову теорію й синтез відповідних політичних, соціологічних і правових знань [8, с. 7]. На думку А. Л. Репецької, поняття «кримінальна політика» означає «вихідні вимоги боротьби зі злочинністю». Вона передбачає розроблення й реалізацію в діяльності компетентних органів норм кримінального (матеріального, процесуального) та кримінально-виконавчого права, що встановлюють криміналізацію (декриміналізацію) і пеналізацію (депеналізацію) діянь, систему заходів кримінально-правового реагування на їх вчинення, умови й порядок застосування цих заходів, систему і порядок реалізації заходів безпосереднього профілактичного впливу на фактори, що продукують злочинність [9, с. 8].

На нашу думку, найбільш вдалим визначенням поняття «кримінальна політика» в широкому розумінні, яку автор розуміє як кримінологічну політику, є визначення С. В. Іванова: це – самостійний напрям діяльності держави, що становить систему ставлення влади до злочинності, який втілює на рівні політичного керівництва вищих органів державної влади стратегічну організацію комплексу спеціальних заходів, засобів і способів протидії злочинності, спеціально призначених для її максимально можливої нейтралізації на основі кримінального закону, що передбачає визначення та реалізацію завдань, засад, форм і тактики впливу на них через функціональну систему правоохоронних органів (кримінальної юстиції), в управлінні ними, контролі та координуванні їх діяльності [10, с. 12].

Представники **середнього рівня** (згідно з визначенням Н. О. Лопашенко) тлумачення кримінальної політики позначають цим поняттям сукупність інших галузей правової політики кримінального комплексу: кримінально-виконавчу, кримінально-процесуальну, рідше – криміналістичну, не беручи до уваги кримінологічну політику, яку вважають невід'ємним елементом широкого тлумачення поняття. Середнє тлумачення в науці представлено напрацюваннями Н. І. Загороднікова та П. М. Панченка, на думку яких, система

кримінальної політики містить певні підсистеми: кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу, кримінально-тактичну, кримінально-профілактичну й криміналістичну політику [11, с. 106].

Класичне вузьке тлумачення (з огляду на буквальне розуміння цього терміна) запропонував В. М. Кудрявцев, який кримінальною політикою позначає тільки ту частину державної політики в галузі боротьби зі злочинністю, що реалізовується засобами й методами кримінального права. Вузьке визначення поняття «кримінальна політика» сформулював Ф. Ліст, який визначив його як «систематичну сукупність підстав, що ґрунтуються на науковому дослідженні причин злочину й дії застосування покарання, за допомогою якого держава бореться зі злочинністю» [12, с. 7].

Спроби щодо виокремлення відповідного статусу окремих різновидів глобальної політики держави у сфері протидії злочинності на сьогодні є проблемними. Під час пізнання цього складного феномену соціальної дійсності доцільно створити логічно обґрунтовану доктрину, що б могла реалізуватися на практиці.

З огляду на зазначене, державна політика боротьби зі злочинністю має поєднувати в собі не тільки правові, а й соціальні, економічні, виховні та інші заходи й засоби, спрямовані на профілактику, відвернення, припинення злочинів, скорочення найбільш небезпечних її виявів, покарання злочинів, їх виправлення та ресоціалізацію, постпенітенціарний вплив на осіб, звільнених від кримінальних покарань, подолання негативних тенденцій, підвищення ефективності законодавчих і підзаконних нормативних актів.

Увесь далеко не повний перелік змісту цього напрямку соціальної політики не може бути відображеним у статусі будь-якого різновиду тієї чи іншої політики у сфері боротьби зі злочинністю. Тому, на нашу думку, зважаючи на тенденції розвитку відповідного напрямку державної діяльності антикримінальної спрямованості, у процесі формування його наукового, правового і прикладного базису має право на існування відповідний різновид конкретної державної політики: кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінально-

виконавчої (пенітенціарної), кримінологічної тощо. Незважаючи на певну спільність змістових ознак і принципів, відповідні різновиди державної політики в цій сфері повинні мати свої головні, за можливості, чітко окреслені ознаки й статуси.

Дискусійність цих питань можна пояснити передусім недостатнім розробленням зазначеної проблеми. Тому ми пропонуємо визначити зміст доктринальних положень кримінологічної політики з урахуванням теоретичних і прикладних положень антикримінальної діяльності держави.

Щодо становлення та формування кримінологічної політики як дефініції влади, системи в певному стратегічному напрямі, управління кримінальною юстицією, теоретико-методологічне підгрунття боротьби зі злочинністю, то вона, на відміну від кримінально-правової політики (яка, хоча й має нині низку невирішених проблем, проте більш активно розробляється в кримінально-правовій науці з середини 80-х рр. у XX ст.) як самостійний вид політики практично не досліджувалася.

На сьогодні не створено визнаний більшістю теоретиків її понятійний апарат, не визначено її зміст, методи, рівні, суб'єкти й напрями формування та реалізації.

Термін «кримінологічна політика» вперше застосував Г. А. Аванесов [13, с. 123]. Більш детально й широко цей термін розкрив М. М. Бабаєв, який уперше дослідив проблему кримінологічної політики [14, с. 7, 12].

Під час вирішення питання щодо змісту поняття кримінологічної політики необхідно брати до уваги два принципові положення: 1) поняття кримінології як науки (теорії), що забезпечує теоретико-методологічне підгрунття; 2) поняття власне кримінологічної політики як стратегічного й тактичного напрямку діяльності системи кримінальної юстиції (правоохоронних органів і громадянського суспільства).

Традиційне розуміння політики полягає у визначенні її як мистецтва управління державою. Слушним, на нашу думку, є висловлювання П. М. Панченко щодо політики «як сфери державної суспільної діяльності, спрямованої на володіння державною владою та визначеними між класами, націями й іншими соціальними групами, їх інтересами та рухами,

головний зміст якої – це соціальне управління, керування суспільними процесами» [15, с. 9].

Отже, чи існує кримінологічна політика, тобто державна дефініція з управління системою кримінальної юстиції (конкретними правоохоронними органами) у контексті проблем, які вивчає кримінологія та реалізовує кримінологічна практика щодо злочинності загальною, особи злочинця, причин злочинності? Чи спрямована діяльність щодо управління державою на розв'язання зазначених проблем із використанням заходів запобігання злочинам спеціальними кримінологічними методами та методами управління й практичної реалізації кримінологічного впливу? Відповідь, з огляду на коло спеціальних питань цього напрямку, може бути лише ствердною. Оскільки є очевидним те, що наявність злочинності в суспільстві й державі підриває безпеку проголошених і гарантованих державою цінностей, вплив на злочинність (її різновиди, тенденції) є невід'ємною функцією держави. Головний напрям цього впливу – боротьба зі злочинністю. Тому слід погодитись із твердженням, що всі різновиди політик, які належать у широкому розумінні до політики боротьби зі злочинністю, підпорядковані кримінологічній політиці, що є безпосереднім продовженням затвердженої в країні головної лінії в подоланні небезпечних антисоціальних явищ – орієнтуванні на всебічне запобігання злочинності.

На нашу думку, саме запобігання злочинності є визначальною ідеєю, що дає змогу констатувати самостійність існування спеціальної – кримінологічної політики в межах державної глобальної антикримінальної політики. У той час як кримінально-правова та кримінально-виконавча політики займаються запобіганням злочинам своїми специфічними методами, переважно карального характеру, кримінологічна політика, і це підтверджує П. М. Панченко, є стратегією «кримінальної» в широкому розумінні державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Політичний вплив і значення компонентів предмета кримінологічної політики вчені визначають по-різному, оскільки вона здебільшого передбачає діяльність держави у сфері запобігання злочинності. Водночас вважають, що її зміст

цим не вичерпується, адже до її предмета, крім запобігання, належать такі компоненти, як власне злочинність (як феномен), її етіологія та носії, тобто особа злочинця, причини й умови, а також методи та методики дослідження злочинності (без чого неможливо успішно здійснювати запобіжну діяльність). Тому можна вважати, що кримінологічні методи та методики дослідження злочинності самостійного політичного значення не мають без їх остаточного втілення в запобіжній функції держави. Водночас існує свобода в їх виборі, зумовлена політичними визначальними векторами запобігання й протидії злочинності в їх комплексному визначенні та реалізації.

Оскільки пріоритет у сфері визначення злочинного й карного належить кримінально-правовій політиці, дослідження становища структури та динаміки злочинності є прерогативою кримінологічної політики. До цієї прерогативи слід включити політичний вплив на особу злочинця, що полягає в намірах держави вилучити особу, яка порушила кримінальний закон, з категорії «злочинець» (індивідуальна превенція). Щодо політичного впливу на причини й умови злочинності (як прерогативи кримінологічної політики), то тут можна погодитися з А. І. Долговою відносно того, що цей вплив становить «цілеспрямований вплив держави, суспільства, фізичних та юридичних осіб на процеси детермінації й причинності злочинності з метою недопущення нових кримінальних діянь, розширення криміналізації суспільних відносин» [16, с. 219–220].

Як слушно зазначає Г. М. Мінковський, оскільки запобігання злочинності не існує відокремлено, воно полягає у:

а) виявленні, усуненні чи послабленні та нейтралізації причин злочинності, окремих її видів, а також умов, що їм сприяють;

б) з'ясуванні й усуненні ситуацій, що безпосередньо мотивують чи провокують учинення злочинів;

в) виявленні в структурі населення груп підвищеного кримінального ризику та зниження останнього;

г) визначенні осіб, поява яких свідчить про реальну можливість учинення злочинів, для подальшого здійснення на них стримуючого й коригуючого впливу [17, с. 280].

Саме тому під час з'ясування змісту кримінологічної політики недостатньо зазначити те, що це – політика кримінологічного запобігання злочинам. Необхідно спеціально підкреслити, у чому саме полягає специфіка цього запобігання. З огляду на цю причину, вважаємо не зовсім доцільним використання термінів «профілактична політика» замість «кримінологічна політика», оскільки профілактика є лише складовою запобігання злочинам, хоча й досить важливою.

На нашу думку, *кримінологічну політику варто визначити як засновану на ідеях гуманізму та принципі верховенства права стратегічну складову внутрішньої й зовнішньої антикримінальної політики держави, владна дефініція якої полягає у формуванні ключових доктринальних засад боротьби зі злочинністю та їх практичної реалізації у сфері функціонування системи кримінальної юстиції та громадських організацій із метою захисту людини й громадянина, суспільства та держави від злочинних посягань.*

У зарубіжній та вітчизняній кримінологічній науці запропоновані й інші визначення кримінологічної політики. На думку Е. Ф. Побегайла, кримінологічна політика – це політика в галузі запобігання злочинам, що передбачає нормотворчість, визначальний напрям і шляхи реалізації кримінологічної профілактики антисоціальних явищ, а також напрями практичного здійснення запобіжної діяльності, управління цією практикою [18, с. 75].

Досить цікавою є позиція В. І. Борисова, який розуміє під кримінологічною політикою «складний комплекс нормативно-правових, загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на запобігання злочинності й усунення її причин» [19, с. 572], хоча в цьому визначенні й не враховано особу злочинця та вплив на неї. Концепцію щодо підтримання позицій нерепресивної протидії злочинності висловлює В. В. Голіна, який вважає, що кримінологічна політика – це складова державної соціальної політики, яка на основі Конституції України й інтегрованих кримінологічною наукою знань і світового досвіду визначає методологічні засади та

шляхи, якими керується держава та її інституції під час здійснення нерепресивної протидії злочинності [20, с. 19].

Кримінологічна політика перебуває в тісному взаємозв'язку з кримінально-правовою політикою. З одного боку, вона в певному розумінні визначає пріоритети кримінально-правової політики, її стратегічну лінію, зокрема спрямованість на запобігання злочинам. З іншого боку, кримінологічна політика є підпорядкованою кримінально-правовій, оскільки остання вирішує питання відносно протиправності та карності діяння й формує відповідне поле діяльності щодо запобігання злочинам. Тому варто погодитись із тезою про те, що від того, яке коло діянь буде визначено злочинним, який характер карності їм надано, за яких умов і на яких підставах кримінальна відповідальність буде виключатися чи замінюватися іншими заходами впливу, залежить зрештою розвиток кримінологічної політики.

На нашу думку, кримінально-правова та кримінологічна політика суттєво співпадають відносно окремих сторін їх формування та реалізації. Водночас кожна з них вирішує свої завдання, що різняться сферами суспільних відносин. Під час визначення пріоритетів щодо встановлення понять злочинного й карного першість належить кримінально-правовій політиці, а не кримінологічній.

Зважаючи на те, що «кримінальна політика є частиною кримінологічної політики, оскільки остання ґрунтується ще й на соціальній політиці», дотримуємося посереднього розуміння кримінологічної політики, включаючи в коло її інтересів кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу та оперативно-розшукову політики держави, головним завданнями яких є зниження рівня злочинності в суспільстві.

Такий висновок, на нашу думку, є досить логічним, водночас не може тлумачитися в буквальному сенсі, оскільки має низку відмінностей щодо співпадіння цих політик у межах кримінологічної політики за їх змістом, об'єктом і предметом дослідження, методами й способами реалізації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чубинский М. П. Очерки уголовной политики (понятие, история и основные проблемы уголовной политики как составного элемента науки уголовного права) / М. П. Чубинский. – Харьков : Тип. «Печатное дело» кн. К. Н. Гагарина, 1905. – С. 55–56.
2. Воронин М. Ю. Уголовная политика: понятие, история возникновения и развития / М. Ю. Воронин. – М., 2000.
3. Лопашенко Н. А. Уголовная политика / Н. А. Лопашенко. – М. : Волтер Клувер, 2009. – 579 с.
4. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации: Российское уголовное право : [курс лекций] / А. И. Коробеев. – Владивосток, 1999. – С. 54–59.
5. Лесников Г. Ю. О современных тенденциях уголовной политики России / Г. Ю. Лесников // Российский криминологический взгляд. – 2006. – № 2. – С. 99–107.
6. Герцензон А. А. Уголовное право и социология / А. А. Герцензон. – М. : Юрид. лит., 1970. – 286 с.
7. Побегайло Э. Ф. Кризис современной российской уголовной политики / Э. Ф. Побегайло // Преступность и уголовное законодательство: реалии, тенденции и взаимовлияние : [сб. науч. тр.] / под ред. Н. А. Лопашенко. – Саратов, 2004. – С. 87–88.
8. Ревин В. П. Уголовная политика и ее реализация органами внутренних дел / В. П. Ревин ; под ред. Л. И. Беляевой. – М. : Акад. упр. МВД России, 2003.
9. Репецкая А. Л. Виновное поведение потерпевшего и принцип справедливости в уголовной политике / А. Л. Репецкая. – Иркутск, 1994. – 151 с.
10. Иванов С. В. Уголовная политика Российской Федерации: политолого-криминологический и уголовно-правовой аспект / С. В. Иванов. – Екатеринбург : УрГЮА, 2006.
11. Панченко Н. П. Управление применением уголовного законодательства как стратегия и тактика уголовной политики / Н. П. Панченко // Проблемы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве : [сб. науч. тр.] / под ред. Л. Л. Кругликова. – Ярославль, 1996. – С. 106.

12. Лист Ф. Задачи уголовной политики. Преступление как социально-патологическое явление / Ф. Лист. – М. : Инфа-М, 2008. – 106 с.

13. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика / Г. А. Аванесов. – М., 1980. – 450 с.

14. Бабаев М. М. О соотношении уголовной и криминологической политики / М. М. Бабаев // Проблемы социологии уголовного права. – М., 1982. – С. 7–12.

15. Панченко П. Н. Уголовная политика – основа законности борьбы с преступностью. – Н. Новгород, 1991.

16. Долгова А. И. Криминология / А. И. Долгова. – М. : Норма, 2001. – 227 с.

17. Криминология / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М., 2001. – 415 с.

18. Побегайло Э. Ф. Уголовная политика современной России: концептуальный поход / Э. Ф. Побегайло // Противодействие преступности: уголовно-правовые, криминологические и уголовно-исполнительные аспекты : материалы III Рос. Конгресса уголов. Права (Москва, 29–30 мая 2008 г.). – М., 2008. – С. 466.

19. Борисов В. И. Место уголовно-правовой политики в системе направлений политики государства в сфере борьбы с преступностью // Противодействие преступности: уголовно-правовые, криминологические и уголовно-исполнительные аспекты : материалы III Рос. Конгресса уголов. Права (Москва, 29–30 мая 2008 г.). – М., 2008. – С. 572.

20. Голіна В. В. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, С. Ю. Лукашевич, М. Г. Колодяжний ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Х. : Право, 2012. – 304 с.